

ERAKONDADE RAHASTAMISE JÄRELEVALVE KOMISJON

KOMISJONI 2012. AASTA TÖÖARUANNE

TALLINN 2013

Sisukord

Komisjonist	3
Aruanded	4
Märgukirjad ja järelepärimised	5
Ülevaated	5
Erakonnaseaduse rakendamine ja seaduse muutmise ettepanekud	6
Komisjoni veebilahendus	7
Avalikud suhted	7
Kokkuvõte	7

Komisjonist

Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon on erakonnaseaduse alusel moodustatud haldusorgan, mis moodustati 27. märtsil 2011. Tööd alustas komisjon mais 2011.

Komisjoni ülesandeks on kontrollida erakonna, valimisliidu ja üksikkandidaadi tegevuse vastavust erakonnaseaduses sätestatud nõuetele.

Oma tegevuses lähtub komisjon erakonnaseadusest, haldusmenetluse seadusest, asendustäitmise ja sunniraha seadusest, muudest riigiasutuse tööd reguleerivatest õigusaktidest ja komisjoni töökorrast.

Komisjon koostab oma ülesannete täitmiseks vajalikke statistilisi aruandeid, analüüse ja ülevaateid.

Komisjon on seitsmeliikmeline, igal üks asendusliige. Liikmetest ja asendusliikmetest kolm on nimetatud Eesti Vabariigi Õiguskantsleri, Riigikontrolli ja Vabariigi valimiskomisjoni poolt – vastavalt Kaarel Tarand (Asso Prii), Toomas Mattson (Ines Metsalu) ja Anu Toots (Krista Paal). Neli liiget ja asendusliiget on nimetatud Eesti Reformierakonna, Eesti Keskerakonna, Erakonna Isamaa ja Res Publica Liit ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna poolt – vastavalt Meelis Atonen (Ants Leemets), Siret Kotka (Kalle Klandorf), Tiit Riisalo (Kert Karus) ja Ardo Ojasalu (Vootele Hansen). Komisjoni esimeheks on valitud Ardo Ojasalu ja aseesimeheks Kaarel Tarand. Komisjoni liikmete ja asendusliikmete volitused kestavad kuni märtsini 2016.

Komisjoni töövorm on koosolek, mille kutsub kokku komisjoni esimees ja mis toimub keskmiselt kord kuus. Koosolekud protokollitakse ja avalikustatakse komisjoni veebilehel. 2012. aastal toimus 11 komisjoni koosolekut.

Kogu komisjoni ja tema tegevust puudutav info, sh tehtud töö kohta, on avalikustatud komisjoni ajutisel veebilehel.¹

¹ ERJK veebileht: <http://www.riigikogu.ee/erjk>

Aruanded

Aruandeaastal tegeles komisjon erakonnaseadusest tulenevate erinevate aruannete – varasemate valimiskampaaniate võlgade tasumise aruannete ning erakondade laekunud liikmemaksude- ja annetuste aruannete kontrolliga.

Valimiskampaania aruanded

2012. aasta alguseks olid valimisvõlad ja seega täiendava valimisaruaude esitamise kohustus kolmel erakonnal:

1. Eesti Keskerakonnal – Euroopa Parlamendi 2009. aasta (EP 2009) valimisest, kohaliku omavalitsuse volikogude 2009. aasta (KOV 2009) valimistest ja Riigikogu 2011. aasta (RK 2011) valimisest, kokku summas 471 133 eurot, millest erakond tasus aasta jooksul 88 240 eurot. Aasta lõpuks seisuga 31.12.2012 oli erakond tasunud valimisvõlad hiliseimast ehk RK 2011 valimiskampaaniast, tasumata jäi EP 2009 valimisvõlga 8 925 eurot ja KOV 2009 valimisvõlga summas 373 968 eurot. Viimasest moodustas võlg osahühingule Midfield 299 277 eurot, võla vanus on 41 kuud (kuluarve kuupäev on 03.08.2009);

Eesti Keskerakonna tavapäratult pikaajalise juriidilise isiku võlgnevuse tõlgendamisel keelatud annetusena (mittekrediidiasutuse poolt antud laen) tõdes komisjon vajakajäämisi erakonnaseaduses, mistõttu pöördus 29.10.2012 Riigikogu põhiseaduskomisjoni poole taotlusega erakonnaseaduse vastavate sätete täpsustamiseks;

2. Erakonnal Eestimaa Rohelised – RK 2011 valimise kampaaniast summas 25 266 eurot, millest erakond tasus 2012. aasta jooksul 10 812 eurot ja aruandeaasta lõpuseisuga jäi tasuda 14 454 eurot;
3. Erakonnal Eesti Kristlikud Demokraadid – summas 763 eurot, mille erakond tasus 2012. aasta esimeses kvartalis.

Valimisvõlgade tasumiste kohta 2012. aasta lõpu seisuga on koostatud ülevaade, mis on avalikustatud komisjoni veebilehel.²

Liikmemaksude- ja annetuste aruanded

Kehtiva erakonnaseaduse kohaselt avalikustavad erakonnad saadud annetused ja liikmemaksud oma veebilehel, mitte ei esita neid komisjonile, kellel sama seaduse kohaselt lasub aruannete kontrollimise kohustus. Komisjon koondas nimetatud aruanded, tegi kokkuvõtte erakondadele laekunud tuludest ja võrdles neid 2011. aastaga. Kahjuks ei selgunud esitatud andmetest liikmemaksu tasujate arv, küll aga oli võimalik leida keskmiselt tasutud liikmemaks ühe registreeritud liikme kohta ja laekunud liikmemaksude osakaal erakonna kogutuludest, mille hulka on arvestatud laekunud riigitoetus. Riigikogu erakondadest on võrreldes 2011. aastaga Eesti Reformierakonnal liikme kohta tasutud

² Erakondade valimisvõlad 2009-2011 aastate valimistest täiendavate aruannete põhjal 2012. aasta lõpuks: http://www.riigikogu.ee/public/Valimisvõlad_2009-2011_valimiskampaaniatest_seisuga_31.12.12.pdf

liikmemaks vähenenud 1,3-lt 1,0 eurole ning liikmemaksude osakaal kogutulust mõlemal aastal on 0,6 %; Eesti Keskerakonnal on keskmine liikmemaks liikme kohta kasvanud 1,2-lt 2,8 euroni ja osakaal kogutulust on tõusnud 0,9-lt 2,3 %-ni; Sotsiaaldemokraatlikul Erakonnal on keskmine liikmemaks liikme kohta kasvanud 3,8-lt 4,4 euroni ja osakaal kogutulust tõusnud 1,5-lt 2,4 %-ni; Isamaa ja Res Publica Liidul on keskmine liikmemaks liikme kohta langenud 1,7-lt 0,9 euroni ja osakaal kogutulust langenud 1,0-lt 0,6 %-ni.

Kuna viimaste aastate andmete põhjal tehtud statistika järgi on teada, et liikmemaksud ja annetused moodustavad vaid ca 20% erakondade kogutulust, siis selleks, et tagada arvestatav kontroll erakondade tulude üle, tegi komisjon koos muude aruandlust puudutavate ettepanekutega ettepaneku muuta erakonnaseadust selles, et erakonnad esitaksid oma kõigi laekumiste kohta perioodilised aruanded komisjonile, kes siis avalikustab need oma veebilehel. Aruannete andmed koonduvad sel viisil ühtsesse süsteemi, mis loob võimaluse aruannete analüüsimiseks ja statistika tegemiseks nii komisjoni kui avalikkuse poolt.

Erakondadele 2012. aastal laekunud liikmemaksude ja annetuste kohta koostas komisjon ülevaate kahe viimase aasta võrdluses, mis on avalikustatud komisjoni veebilehel.³

Märgukirjad ja järelepärimised

Komisjon tegi märgukirju ja järelepärimisi mitmel erineval põhjusel, samas sai komisjon järelepärimisi ja vastuskirju, kõiki kokku üle 100 korra. Kogu komisjoni kirj vahetus on avalikustatud komisjoni veebilehel.⁴

Kõigile järelepärimistele ja märgukirjadele sai komisjon vastused või neis nimetatud puudused kõrvaldati.

Ettekirjutusi 2012. aastal komisjon ei teinud.

Ülevaated

Aruandeaastal on esmasena koostatud ülevaade erakondade finantsmajandusliku seisukorra hindamiseks e-äriregistris avalikustatud 2011. majandusaasta aruannete põhjal. Hinnang on antud võrdluses eelneva 2010. aastaga.⁵ Sellise ülevaate eesmärk on hinnata erakondade finantskäitumist, majandamise kultuuri ja neist tulenevaid rahastamisriske. Kõige olulisemaks hindamiskriteeriumiks on netovara seis erakonna bilansis. Paraku oli riigitoetust saavast kuuest erakonnast vaid kahel – Eesti Reformierakonnal ja Erakonnal Isamaa ja Res Publica Liit – netovara seis 2011. aasta lõpus positiivne. Ülejäänutel – Eesti Keskerakonnal,

³ Erakondade 2012 aastal laekunud liikmemaksud ja annetused seisuga 31.12.2012: <http://www.riigikogu.ee/index.php?id=87901>

⁴ Kirjaregister: <http://www.riigikogu.ee/erjk>

⁵ Ülevaade erakondade finantsseisust 2010-2011 majandusaasta aruannete põhjal: http://www.riigikogu.ee/public/Riigitoetusega_erakondade_2010-2011_majandustulemused.pdf

Sotsiaaldemokraatlikul Erakonnal, Erakonnal Eestimaa Rohelised ja Eesti Konservatiivsel Rahvaerakonnal (endine Rahvaliid) – oli netovara seis suures miinuses. Netovara negatiivne seis näitab, et erakonnad on kulutanud enam, kui on saanud tulu. Kuna kõigil nimetatud erakondadel on netovara seis olnud negatiivne vähemalt neljal järjestikusel aastal, näitab see erakonna suutmatust või tahtmatust oma raha kasutamist planeerida. Näiteks 2011. aasta alguses märkis komisjon 2010. majandusaasta aruannete põhjal koostatud erakondade finantsseisu ülevaates, et Erakond Kristlikud Demokraadid on absoluutses pankrotiseisus, ja 11.10.2012 kuulutati välja erakonna pankrot.

Teiseks komisjoni koostatud ülevaateks on aruannete peatükis nimetatud ülevaade valimisvõlgade tasumiste kohta, mida täiendati igas kvartalis perioodi tasumistega ja kus toodi välja võlad iga möödunud kvartali lõpu seisuga (vt Aruanded).

Kolmandaks koostas ja täiendas komisjon perioodiliselt ülevaadet erakondade liikmemaksude- ja annetuste registrites esitatud aruannete põhjal (vt Aruanded). Ülevaates on välja toodud erakondadele laekunud liikmemaksude ja annetuste statistika, arvestades nende näitajatega, mida on võimalik nimetatud aruannetest välja lugeda.

Erakonnaseaduse rakendamine ja seaduse muutmise ettepanekud

Juba komisjoni esimesel tööaastal 2011 selgusid nii erakondade rahastamise kui ka muude erakonnaseadusest tulenevate nõuete täitmise kontrollimise käigus erakonnaseaduse ebakõlad ja puudused, mis vajasisid muutmist. Ka leidis komisjon, et erakonnaseadus antud kujul ei täida erakondade rahastamise läbipaistvuse tagamise eesmärki, ei võimalda teha tegelikku kontrolli erakondade rahastamise üle ja on aruandluse esitamise nõuetes koostatud kohati ebaprofessionaalselt. Sellest tulenevalt esitas komisjon Justiitsministeeriumile 11. 11.2011 ettepanekud⁶ vastavasisulise seaduseelnõu algatamiseks, milles palus ettepanekute mahtu arvestades kaaluda isegi erakonna tegevuse rahastamist ja selle kontrolli puudutavale erakonnaseaduse peatükile tervikuna uue redaktsiooni andmist. Kuna see ettepanek ei kandnud vilja, siis esitas komisjon 27.01.2012 samasisulise pöördumise Riigikogu põhiseaduskomisjonile.⁷

Pärast pikka selgitustööd ja arutlusi algatas põhiseaduskomisjon 24.10.2012 erakonnaseaduse muutmise seaduse eelnõu 304SE, mis praeguseks on läbinud esimese lugemise ja peaks kõigi eelduste kohaselt jõustuma 01.04.2013. Sellest eelnõust jättis põhiseaduskomisjon välja mõned komisjoni ettepanekud, nagu valimiskulude määratluse täpsustamine ja teabenõude esitamise õigus, põhjusel, et neid kaaluda koos teiste erakondade rahastamise muutmist puudutavate ettepanekutega, mille on esitanud erinevad organisatsioonid ja isikud, ning milledest kujuneb tulevikus eraldi eelnõu.

⁶ ERJK ettepanekud erakonnaseaduse muutmiseks Justiitsministeeriumile 11.11.2011:
http://www.riigikogu.ee/public/ERJK/2011.11.11_EKS_muutmissettepanekud.pdf

⁷ ERJK ettepanekud erakonnaseaduse muutmiseks Riigikogu põhiseaduskomisjonile 27.01.2012:
http://www.riigikogu.ee/public/2012.01.27_ERJK_kiri_PSK-le_EKS_muutmiseks.pdf

Komisjoni veebilahendus

Erakonnaseaduse kohaselt peab komisjonil olema oma veebileht, kus avalikustada talle esitatud valimisaruanded ja oma koostatud dokumendid ning tehtud töö.

Komisjoni esialgne praktika valimiskampania aruannetega mõjutas oluliselt arusaama veebipõhise aruandluse vajalikkusest. Seetõttu algatas komisjon 2011. aastal teiste ettepanekute hulgas ettepanekud erakonnaseaduse muutmiseks aruandlust puudutavate sätete osas, mis tagaksid nii valimisaruannete kui ka laekumiste aruannete komisjonile esitamise komisjoni poolt loodud veebikeskkonnas ühtsel vormil. Nagu eelpool nimetatud, on sellekohane ettepanek lisatud erakonnaseaduse muutmise seaduse eelnõusse, mis tänaseks on teisel lugemisel.

Aruandeaastal valmis komisjonil veebilahendusel baseeruva infosüsteemi projektlahendus, korraldati riigihange infosüsteemi arenduseks ja lõpuks sõlmiti leping riigihanke võitjaga, kelleks osutus tarkvaraarendaja Mekaia OÜ. Infosüsteemi arenduse esimese etapi võttis komisjon vastu detsembris 2012. Kogu veebilahenduse valmimise tähtaeg on 31.05.2013. Veebipõhine aruandlus peab võimaldama juba 2013. aasta oktoobris toimuvateks kohaliku omavalitsuse volikogude valimisteks kõigil aruandekohuslastel esitada valimisaruandeid ühtses e-keskkonnas, mis omakorda tagab kogu aruandluse ühtlase taseme, annab võimaluse erinevate andmete kontrollimiseks ning tagab statistiliste võrdluste tegemise võimaluse.

Avalikud suhted

Komisjoni ametlikke seisukohti esindasid avalikkuses komisjoni esimees ja aseesimees. Hiliskevadest alates on avalikkuse ja meedia tähelepanu ja huvi erakondade rahastamise vastu olnud püsiv, mis võimaldas lisaks konkreetsete üksikjuhtumite hindamisele ja kommuniqueerimisele rikastada ja tasakaalustada kogu erakonnasüsteemi arengut puudutavat avalikku debatti. Erakonnaseaduse muutmise algatusest saadik on komisjon olnud oma pädevuse piires aktiivne partner õigusloomes nii riigikogu põhiseaduskomisjonile, justiitsministeeriumile kui ka erakondadele. 2012. aastal on erakondade rahastamist ja selle järelevalvet kajastav infovoog olnud pidev ning avalikkus antud teemast varasemaga võrreldes oluliselt rohkem ja täpsemini informeeritud. Aasta lõpul kaasati komisjoni esindaja ka president Toomas Hendrik Ilvese nn Jääkeldri algatusse, mille üheks eesmärgiks samuti erakondade rahastamises uue kvaliteedi saavutamine ühisloome meetodit kasutades.

Kokkuvõte

Komisjoni teisel tööaastal kinnistusi komisjoni tegevuse põhimõtted, töökord ja –rutiin. Komisjonist sõltumatutel asjaoludel kerkis erakondade rahastamine ühiskonnas poliitilise debati keskmesse. See andis hea võimaluse ka komisjoni soovidele ja ettepanekutele sh ja eriti erakonnaseaduse täpsustamise osas kõrgendatud tähelepanu saavutada. Komisjoni

ekspertarvamused nii rahastamise korra kui ka järelevalve asjus on leidnud mõistmist ja poolehoidu nii erakondades kui ka seadusandja juures.

Kuna aastal 2012 korralisi valimisi Eestis ei toimunud, ei hõlmanud ka kampaaniakulude kontroll ja erakorraline aruandlus komisjoni tegevusest suurt osa. Pigem keskenduti jooksvate küsimuste lahendamise kõrval ettevalmistustele järgmiseks, kohaliku omavalitsuse valimise aastaks. Hoolimata mõningasest kaasnenud infomürast ollakse komisjoni elektroonilise aruandlussüsteemi ehitamisel ajagraafikus, mis annab lootust, et järgmiste valimiste kulutuste kontrollimine on võimalik juba kvalitatiivselt uuel tasemel.

Komisjoni eesmärk on jätkuvalt aidata kaasa sellele, et ausus ja läbipaistvus kasvaksid Eesti erakondades nii nende liikmeskonna kui ka avalikkuse ja järelevalvajate silmis.

Oma teise tööaasta saavutuseks peab komisjon erakonnademokraatia ja erakondade rahastamise üksikküsimuste meediakajastuse ning selle pidevuse kasvu, samuti professionaalset tuge seadusandjale erakonnaseaduse muutmise initsiatiivides. Meedia toel on ühiskonnas kinnistumas veendumus, et erakondade rahastamise järelevalve on pidev, katkestuste ja järeleandmisteta. Loodetavasti on sellel järgmise valimisaasta kontekstis võimalikku hälbekäitumist ennetav ja oluliselt pärssiv mõju.

(allkirjastatud digitaalselt)

Ardo Ojasalu
Komisjoni esimees

Aruanne on kinnitatud komisjoni 30. jaanuari 2013 koosolekul ja avalikustatakse komisjoni veebilehel.